

10. POHL L. Über das Os penis der Musteliden, Jenaische Zeitschr. f. Naturw. Bd. 45. 1909. p. 381.
11. —.— Das Os penis der Carnivoren einschließlich der Pinnipedier, Jenaische Zeitschr. für Naturw. Bd. 47. 1911. p. 115.
12. ROEMER F. Die Knochenhöhle von Ojców in Polen. Palaeontographica. Bd. XXIX. 1883. 4. Lief., Tab. VIII. Figur 3. 4.

Néhány adat a borsod—hevesi Bükk-hegység ösrégészetéhez.

Irta : SCHRÉTER ZOLTÁN DR.

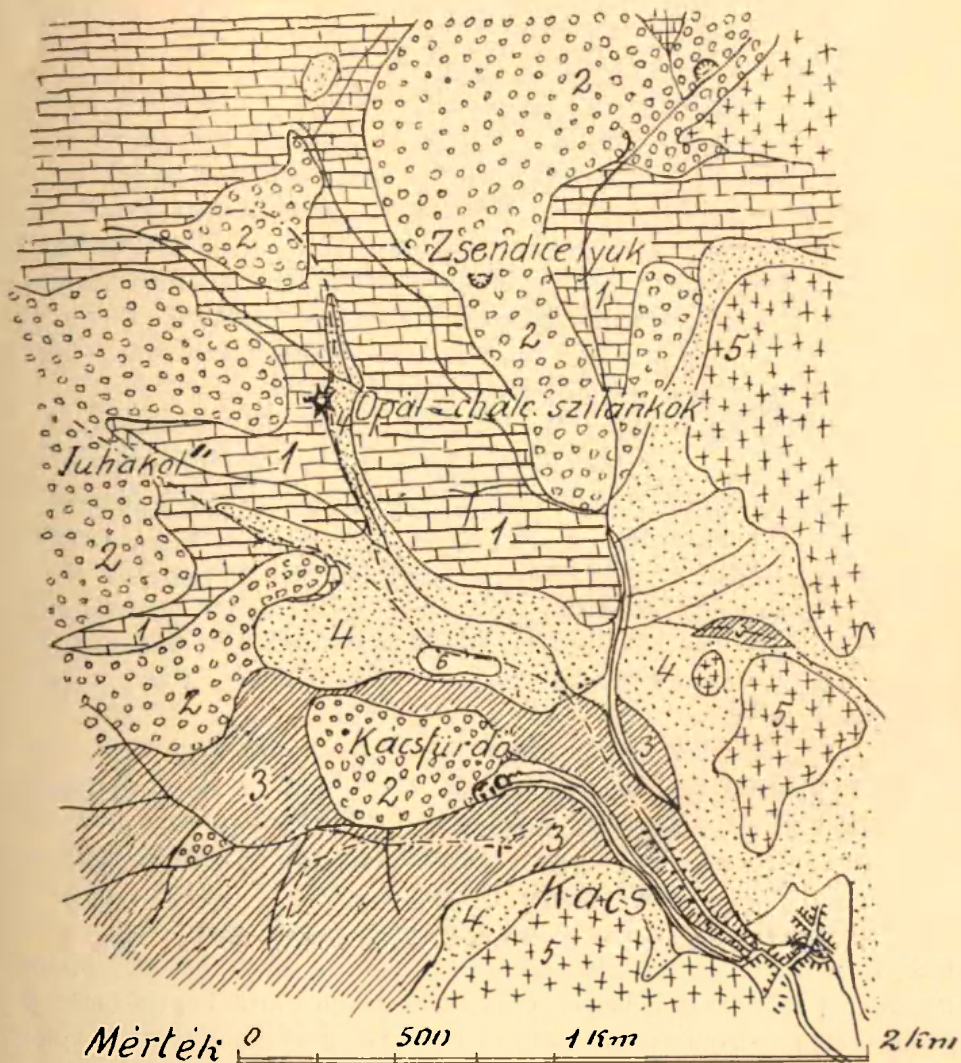
Kács borsodmegyei községtől ENY.-ra, kb. két km távolságra, a Hidegvölgytől kissé délre, a térképeken is feltüntetett juhakoltól KÉK.-re, az erdei út mellett földtani fölvétel közben opál és chalcedon szilánkokat és megmunkált kezdetleges kőszközöket leltem, amelyeket a palaeolith industria nyomainak tartok.

A tulajdonképeni alapkőzet e helyen az ópalaezoikus világosszürke mészkő; a völgyecske és ut mellett azonban egy keskeny riolittufa sáv vonul a délebbi nagy riolittufa területről észak felé, nyilván a mészkő egy régi mélyedésébe települve. A riolittufával kapcsolatban opál, chalcedon, hidroquarcit lép föl kb. hasonlóan, mint ez a Miskolc mellett lévő Avason észlelhető. A föltárás hiányossága miatt azonban a föllépés módját nem lehet megítélni. Csak itt-ott lehet szabálytalan darabokat, de főleg nagymennyiségű kőszilánkot látni a felszínen a palaeozoikus mészkő és a riolittufa határain.

Mivel főképen sok szögletes és éles chalcedon-opál és jáspis stb. szilánk van jelen, ez arra gondolatra juttat, hogy e törmelékhalmban tudatos emberi munka eredményét lássuk. Azt hiszem tudniillik, hogy itten, ahol a célnak megfelelő anyagot elegendő mennyiségben lelték egykor, az ősembernek munkatelepe, kőszközkészítő telepe lehetett. A sok tűzkőszilánk tehát a kőszköz készítés közben keletkezett hulladékhalmban. Az ősember az elkészített jó kőszközöket mindenesetre elvitte innét a tulajdonképeni lakóhelyére, a Bükk-hegység barlangjaiba, talán mindjárt a közeli „Zsendice Lyuk”-ba, (amely még nincs kikutatva), de főleg a távolabbi peskői, istállóskői, hámorvidéki és répáshutai barlangokba. Ez a magyarázata annak, hogy itten, a munkahelyen igazi jó és jellegzetes kőszköz nincsen, illetőleg nekem, aki csak nagyjából és felületesen vizsgálhattam meg a telepet, eddig nem sikerült ilyeneket lelnem. Előkerültek azonban ki-

sebb számban nem jellemző primitív pengék, vakarok, hegyek és nucleusok. Az eszközök némelyikén szilánkolás (retouche) is észlelhető.

Az ipariát — jellemző darabok híján — egyelőre sem lehet

Kacs környékének földtani térképe.

1. Ó-palaeozoikus mészkő; 2. Eocén mészkő; 3. Oligocén agyag és homok;
4. Riolitufa; 5. Riolit; 6. Pleistocén kavics.

határozott korba beosztani, de az eddig lelt jobb darabok a palaeolithikumra utalnak.

A Bükk-hegységi kőeszközök készítése helye tehát az eddig ismert

Miskolcvidéki telepeken (Avastető, Nagy-Csermőke) kívül még Kácsvidéke is volt, illetve lehetett.

E sorokkal csak felhívni óhajtom a szakosztály figyelmét az említett helyre, miután lehetséges, sőt valószínű, hogy lefelé irányuló ásatással értékesebb és jellemzőbb kőeszközöket is lehetne lelni.

Mocsolyásteleptől É-ra, kb. 2 km-re, a Bekény felé vezető út mellett szintén akadtam egyes chalcedon-hidroquarcit darabokra, amelyek ugyancsak, szintén némi nyomát mutatják az emberi kéz munkájának. Itt az alapkőzet vékony riolit lávatakaró, ezt vékony agyagos takaró fedi. Ebben az agyagos rétegben, az út mellett nyugatra kerültek elő a kimosott szürke chalcedon-opál darabok, amelyek vakarószerű pengéknek látszanak és egy részükön szilánkolás is észlelhető. Az eddig lelt darabok nem jellemzők, egy korba sem lehet őket biztosan beosztani. Lehetséges, hogy alaposabb kutatás által jellemzőbb eszköz is előkerül.

Végül fölemlitem, hogy Sálytól 3 km-rel ÉNY-ra, az ugynevezett Latorváron obsidián hegyeket leltem. A régi Latorvár, a borsodiak szerint a középkorban a cseh rablólovagok rablóvára volt. A régi megerősített hely a riolitlávatakaró egy elszigetelt darabján fekszik, mely lankásan DK. felé 7—10⁰-kal lejt. A 4—6 m vastag riolitláva alatt, a lág riolit-tufa telepszik, amelyet az erózió könnyebben és erőteljesebben eltávolítván, a fölötte lévő lávadarab a térszínből meglehetősen kiemelkedik. Ez a körülmény jól védelmezhető s nehezen hozzáférhető helylyé tette a régebbi időkben.

A nagyjából háromszög alakú riolitlávadarab peremén köröskörül ma is jól látható sáncvonal s mögötte itt-ott árok nyoma is mutatkozik. A még meglévő őrtorony fala riolitlávadarabokból volt építve. A vár keleti részén égetett földet, praehistorikus cserépdarabokat és két kis obsidián nyílhegyet találtam. Lehetséges, hogy ez a nyílhegy még a neolith korból való, tehát már akkor megerősített hely, vagy telep lehetett a Latorvár, de lehetséges, hogy már a jóval későbbi bronzkorszakból származik. E helyen csak utalni óhajtok arra, hogy a Latorvár ősrégészeti szempontból igen szép objectumnak ígérkezik s érdemes volna archeologusainknak mielőbb tudományos vizsgálat tárgyává tenni.

Beiträge zur Archäologie des Borsod—Heveser Bükkgebirges.

Von Dr. ZOLTÁN SCHRÉTER.

Während der geologischen Aufnahmen fand ich NW-lich von der Ortschaft Kács im Komitate Borsod, etwas südlich vom Tale Hidegvölgy, ENE-lich von den auch auf der Karte angegebenen Schafställen, an dem Waldwege Opal- und Chalzedonsplitter sowie bearbeitete, primitive Paläolithen, die ich als Spuren der paläolithischen Industrie betrachte.

Das eigentliche Grundgestein ist an diesem Punkte der altpaläozoische, hellgraue Kalkstein; neben dem Tälchen und der Strasse streicht von dem weiter südlich gelegenen grossen Rhyolittuffgebiet her ein schmaler Rhyolittuffstreifen nach Norden, offenbar einer alten Senke des Kalksteines eingelagert. Mit dem Rhyolittuff zusammen tritt Opal, Chalzedon, Hydroquarzit auf, etwa ähnlich wie dies am Avas bei Miskolcz zu beobachten ist. Bei den ungünstigen Aufschlußverhältnissen kann jedoch nicht beurteilt werden, wie diese Mineralien eigentlich auftreten. Es sind nur hie und da unregelmässige Stücke, in besonders grosser Anzahl aber Splitter an der Grenze des paläozoischen Kalkes und des Rhyolittuffes zu finden.

Da besonders viel eckige und scharfe Chalzedonopal- und Jaspisstücke vorhanden sind, so kam ich auf den Gedanken, daß diese Trümmeranhäufung das Resultat menschlicher Arbeit ist. Ich glaube nämlich, daß hier, wo man seinerzeit in reichlicher Menge entsprechendes Material fand, eine Werkstätte des paläolithischen Urmenschen bestand. Die Splitteranhäufung stellt also die Abfälle dar, die sich bei der Fabrikation von Paläolithen ergaben. Jedenfalls führte der paläolithische Mensch die gelungenen Geräte von hier fort an seine Wohnstätten, in die Höhlen des Bükkgebirges, vielleicht gerade in das nahe Zsendiceloch, das noch nicht erforscht ist, hauptsächlich jedoch in die ferneren Höhlen von P eskő, Istállóskő, Hámor und Répáshuta. Dies würde es erklären, warum sich hier an der Werkstätte keine wirklich guten Geräte finden, bzw. warum ich, der ich die Stätte nur ganz flüchtig durchsuchen konnte, keine solchen entdeckte. In geringerer Anzahl jedoch fanden sich uncharakteristische, primitive Klingen, Kratzer, Spitzen und Nuclei. An manchen der Geräte ist Retuschierung zu beobachten.

Die Industrie kann, in Ermangelung von charakteristischen Stücken

vorläufig in kein bestimmtes Niveau eingestellt werden, die bisher gefundenen besseren Stücke deuten jedoch unzweifelhaft auf das Paläolithikum.

Die Paläolithe der Umgebung von Miskolcz dürften also ausser den schon bisher bekannten Werkstätten (Avastető, Nagy-Csermőke) auch bei Kács gefertigt worden sein.

Diese Zeilen verfolgen nur den Zweck, die Aufmerksamkeit der Fachsektion auf den erwähnten Punkt zu lenken, da es möglich, ja sogar wahrscheinlich ist, daß sich hier bei Grabungen gegen die Tiefe zu wertvollere und charakteristische Paläolithe finden dürften.

Auch etwa 2 Km nördlich von Mocsolástelep, an der nach Bekény führenden Strasse, traf ich einzelne Chalzedon-Hydroquarzitstücke, die Spuren menschlicher Bearbeitung aufzuweisen scheinen. Hier ist das Grundgestein eine dünne Rhyolithlavendecke, diese wird von einer dünnen Tonschicht überlagert. Aus dieser Tonschicht gelangten westlich an der Strasse ausgeschwemmte Chalzedonopalstücke zutage, die kratzerartige Klingen zu sein scheinen, wobei an einzelnen auch Retuschen zu sehen sind. Die bisher gefundenen Stücke sind nicht charakteristisch, ihr Alter läßt sich demnach nicht sicher bestimmen. Gründlichere Forschungen werden vielleicht auch charakteristischere Stücke zutage fördern.

Schließlich will ich bemerken, daß ich 3 Km NNW-lich von Sály auf der sog. Latorvár Obsidianspitzen fand. Die alte Latorvár war nach dem Glauben der Bevölkerung im Mittelalter die Feste böhmischer Raubritter. Die alte Befestigung liegt auf einer isolierten Partie der Rhyolithlavendecke, die unter 7—10° sanft gegen SE fällt. Unter der 4—6 m mächtigen Rhyolithlava liegt weicher Rhyolithtuff, und da dieser der Erosion weniger widerstehen konnte, ragt das darauf ruhende Lavenstück ziemlich hoch empor. Dieser Umstand gestaltete diesen Punkt zu alten Zeiten zu einer schwer zugänglichen Stelle, die leicht zu verteidigen war.

Rings um den Rand der im grossen Ganzen dreieckigen Lavadecke zieht sich auch heute noch deutlich sichtbar ein Wall dahin, hinter welchem hie und da auch Spuren eines Grabens erhalten sind. Die Mauer des noch erhaltenen Wachturmes ist aus Rhyolithlavenstücken erbaut. Im östlichen Teil der Burg fand ich gebrannte Erde, prähistorische Tonscherben und zwei kleine Pfeilspitzen aus Obsidian. Vielleicht stammen diese Pfeilspitzen noch aus dem Neolithikum, so daß die Burg vielleicht schon damals eine Feste war, möglich ist es jedoch auch, daß sie aus der späteren Bronzezeit stammen. Hier soll nur angedeutet werden, daß diese Grenzfeste in archäologischer Beziehung nicht wenig verspricht, und deshalb von unseren Archäologen baldmöglichst einem gründlicheren Studium unterzogen werden sollte.